

DIVERSITATEA FORMELOR PLASTICE ÎN CERAMICĂ

DIVERSITY OF PLASTIC FORMS IN CERAMICS

MARIANA CARP,

lector universitar, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice,
doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă

CZU 738.027

Prezentul articol subliniază rolul important al cunoașterii diversității formelor plastice în ceramică. De asemenea, este valorificată studierea ceramicii din punct de vedere al varietății formelor sale în învățământul superior artistic, care are un impact didactic de actualizare a studiului cursului de ceramică. În același timp, comunicarea conține descrierea tehnologică de modelare a formelor plastice, care constituie un factor important în procesul de studiere și formare a competențelor de modelare la studenți.

Cuvinte-cheie: formă, plastică, modelare, olărit, plastica mică, ceramică

This article examines the importance of knowing the diversity of plastic forms in ceramics. The paper shows the value of studying ceramics through the diversity of its forms in higher artistic education. The teaching impact of the study is to update the course of ceramics.

The paper describes the technology of modelling plastic forms which is an important factor in the process of studying and training the students' modelling skills.

Keywords: plastic forms, modelling, pottery, small plastics, ceramics

Forma este elementul de limbaj plastic – alături de punct, linie, culoare și valoare – prin care o „imagine este elaborată și concretizată sculptural, pictural, grafic etc., cu ajutorul celorlalte elemente de limbaj plastic și cu mijloace tehnice specifice, pentru a deveni funcțională”. Această formă este forma plastică, în general, o formă care este creată și devine dependentă de omul-artist. Henri Focillon precizează că „forma capătă consistență la nivelul materiei, cu ajutorul uneltelor, în mâinile oamenilor” [1].

Etimologic termenul *plastică, plasticitate* semnifică:

1. Tehnica executării obiectelor (de artă) prin fasonarea sau modelarea unei substanțe plastice; tehnica sculpturii.

2. Proprietatea unui material consistent de a se modela ușor prin apăsare sau proprietatea unor materii prime ceramice de a forma cu apa o pastă care își menține coeziunea, după ce a fost frământată și uscată (*din fr. plasticité*).

3. Partea din studiul unei opere de artă care se ocupă cu raportul armonios al volumelor și reliefului (gen. -cii. / < fr. *plastique*, cf. it., lat. *plastica*, gr. *plastike* < *plassein* – a modela) [2].

A modela, *modelez*, vb. I, tranz.: a executa ceva după un anumit model; a da o anumită formă unui material plastic sau adus în stare plastică; a da materialului forma dorită; a fasona; a da formă argilei [2].

Dacă pornim în căutarea originii impulsului primar ca activitate a *modelării* și a *modelajului formelor ceramice*, ca activitate plămuitoare, spontană, vom presupune că el s-a născut ca o provocare a materiei lutoase, în care omul și-a văzut amprenta mâinii sau a piciorului. De aici, a mai fost doar un pas spre conștientizarea unei capacități de lucru și de exprimare cu ajutorul acestei materii, ale cărei secrete va învăța să le valorifice.

Primele produse din lut au fost figurinele de oameni și animale, cunoscute încă din epoca paleoliticului. Din paleoliticul târziu, unii cercetători atestă primele încercări de arderea lutului. Dar, pe scară largă, arderea ceramicii (focul), în scopul de a atribui rezistență și duritate figurinelor, a fost aplicată doar în perioada neoliticului. Obținerea ceramicii este una din realizările majore ale omului preistoric în lupta pentru existență: gătitul alimentelor în vasele de lut a permis extinderea gamei de produse comestibile. Ceramica nu este invenția unei persoane sau a unui popor în parte, ea s-a dezvoltat în mod independent, în diferite părți ale lumii, atunci când societatea umană a ajuns la un nivel adecvat de dezvoltare. Aceasta nu excludea și în continuare feedback-ul, în rezultatul căruia cele mai bune realizări ale popoarelor și meșteșugarilor devin un domeniu de activitate comună – *ceramica*, cu diversele sale *forme plastice*.

În învățământul superior artistic o atenție deosebită se acordă cunoașterii termenelor de *formă* și *formă plastică*.

Forma plastică este conturul unui corp, silueta, chipul unei făpturi; în general, ea reprezintă aspectul exterior, înfățișarea sub care se prezintă orice lucru din natură. Formele create de natură sunt denumite forme naturale sau forme materiale. Majoritatea din ele conțin o structură internă care influențează forma exterioară.

Forma plastică poate fi studiată din mai multe unghiuri de vedere:

al istoriei, teoriei și analizei operei de artă, când forma plastică semnifică ansamblul elementelor și mijloacelor gramaticale și tehnice care, într-o colaborare voită de creator, se constituie în învelișul, în „coaja”, în exteriorul perceptibil al unei opere de artă, cu intenția nemărturisită de a transmite un mesaj;

al procesului de creație, în cadrul căruia forma plastică reprezintă rezultatul final al elaborării, inclusiv al desăvârșirii ideii de formă gândită, imaginație interioară, în confruntare cu diferite forme naturale;

în scop analitic, unde forma plastică este percepută ca un element de limbaj în două variante:

– forma = semn, forma = culoare,

– forma totală = compoziție;

în sensul general, adică, pentru a deveni funcțională forma plastică trebuie să exprime o imagine concretizată în mod grafic, pictural, sculptural etc. prin elemente și mijloace specifice.

Forma plastică se clasifică după:

Calitate: proprietate a materiei (lut, lemn, piatră, marmură etc.) de a fi prelucrată, din care rezultă forma artistică, elaborată, inventată; tridimensională.

Caracterul structurii: forme deschise (stative, dinamice), forme închise (stative, dinamice).

Caracterul conturului: forme rotunde, colțuroase, moi, dantelate, lanceolate.

Caracterul tratării suprafeței suportului: forme picturale, forme plastice, forme decorative, forme plate, forme tridimensionale/spațiale.

Origine:

– forma spontană = forma naturală (întâmplătoare) sau produsă accidental,

– forma elaborată = forma creată, fie pe baza a numeroase sugestii naturale, fie prin prelucrarea unei forme spontane, în ambele variante transfigurarea făcându-se pentru un anumit context spațial, compozițional.

Dialogul cu natura este și un canon al fiecărui creator. Prin investigarea specifică omului, orice

formă este înțeleasă mai mult decât permite exteriorul; aparente ei, intervenind intuiția, sinteza, viziunea, ia naștere o formă nouă, o formă creată [3].

Diferite ipostaze funcționale ale formei: organică, arhitecturală, realistă, idealizată și abstractă, de uz comun, decorativă.

Forma depinde nu numai de mâinile artistului, ci și de personalitatea sa. Artistul ceramist privește forma ca un volum tridimensional, spațial, având lungime, lățime și înălțime. Ea este folosită mai ales în artele spațiale: ceramică, sticlărie, sculptură etc. *Formele spațiale* se pot obține prin diverse tehnici, rezultând diverse *forme*.

Plecând de la aceste considerații, ași putea afirma că studierea *formelor plastice în ceramică* are o dublă motivație pentru studenții ceramiști: atât informațional-conceptuală cât și etnico-tehnologică.

Prima dintre ele reprezintă nu numai un prilej de reconstituire a mesajelor simbolice ale plasmuirii *formelor ceramice*, de la origini până în prezent, dar și o sursă de inspirație, o provocare permanentă pentru studenți de a conștientiza dimensiunile actului de *modelare/creare*.

Cealaltă motivație vizează posibilitatea de a pune la dispoziția tinerilor interesați de știința și practica *modelajului* un material îndrumător, în care au fost inserate în mod sintetic aspectele gramaticale și cele de ordin stilistic și estetic ale *formelor ceramice*, răspunzând, astfel, interesului/rolului didactic.

Dacă urmărim dezvoltarea *ceramicii* artistice contemporane, putem spune că această artă a ieșit din hotarele de producere a obiectelor de *ceramică*. Evoluția artistică a *formelor plastice* a trasat bazele formării *ceramicii* decorative. Atunci când pictorii-ceramiști creează *forme plastice*, ei deseori se inspiră din *formele* figurii feminine, care este un etalon de frumusețe și *plasticitate*. Astfel, treptat, *formele* decorative s-au transformat într-un format artistico-plastic contemporan, unde plasticitatea îmbracă forme noi. Însă, pictorii ceramiști nu renunță la *formele plastice* tradiționale, ci le mai și înzestrează cu un conținut nou.

Ceramica autohtonă a parcurs un drum lung de dezvoltare de la obiectele utilitare la cele decorative, de la *forme simple* la *forme* mai *compuse*, de la formal la organic.

În ceea ce privește actul de elaborare a *formelor ceramice*, acesta este prezentat în felul următor [4; 5]:

Modelarea manuală: se face pentru produsele ceramice care au o formă specifică (care nu pot fi executate automat) sau pentru articolele de zidărie mai puțin pretențioase. Consistența masei argiloase este plastică, fasonarea produselor executându-se prin presare manuală în tipare (forme).

Modelarea mecanică: funcție de consistența amestecului se poate face prin următoarele procedee:

- a) turnarea masei ceramice fluide în tipare absorbante de ipsos;
- b) turnarea și presarea ușoară (prin intermediul unui piston) a masei ceramice plastice în tipare;
- c) presarea energetică a masei ceramice vârtoase (extrudere).

Ultimul procedeu este cel mai mult utilizat în fasonarea mecanică a cărămizilor pentru construcții.

Materialele plastice constituie partea principală a masei ceramice care realizează legătura între toți constituenții acesteia. Din această grupă fac parte argila și caolinul. Plasticitatea, puterea de liant, higroscopicitatea, contracția la uscare a materiilor plastice determină în mod hotărâtor calitatea produselor finite.

Proprietățile masei ceramice sunt: plasticitatea, contractarea, absorbția apei, care ajută la manipularea cu ușurință în diverse tehnici de *modelaj*. Cunoașterea proprietăților masei ceramice ajută la evitarea problemelor de modelare, crăpare, uscare sau contractare.

În urma amestecării cu apă, masa ceramică poate căpăta forma de:

- pastă ceramică, care are până la 20% apă;
- barbotină ceramica, care are până la 24-35% apă.

Dacă nu are apă, masa se numește *pulbere ceramică*.

Modelarea masei ceramice este operația care dă formă obiectului și poate fi:

- plastică (pentru pasta ceramică);
- prin turnare (pentru barbotină);

prin presare (pentru pulbere).

Modelarea plastică se realizează prin:

strunjire – pentru obiectele cu forma unui corp de rotație; se poate face manual (roata olarului) sau automat.

extrudere (tragere) – masa ceramică este împinsă în fața unui profil (orificiu); se aplică la produsele care au profil simplu.

presarea în forme de ipsos; se aplică pentru articolele de manufactură comună (căni, oale) și pentru obiectele artizanale.

Modelarea prin turnare: barbotina este turnată în forme de ipsos, care absorb apa din barbotină, permițând obținerea formei dorite; se realizează prin:

turnare-vărsare, pentru produsele cu forme complicate și pereți subțiri;

turnare prin umplere, pentru produsele cu forme simple și pereți groși;

turnare la cald sub presiune, pentru obiecte de precizie foarte mare și cu forme foarte complicate [6; 7].

Presarea se aplică pulberilor pentru produsele ceramice tehnice.

Roata-suport a apărut la olarii care executau ceramica cu mâna, datorită necesității de rotire a vasului, spre a-l aduce în poziția dorită în tot timpul lucrului. Roata-suport marchează, deci, un moment de progres în tehnica de lucru a ceramicii.

În *olărit* roata reprezintă instrumentul de lucru esențial, prin care bulgărele de pământ este transformat într-un mod miraculos într-o *formă-obiect*: „...procesul se desfășoară uluitor de repede, încât nu-ți dă voie aproape nici să respiri. Succesiunea de mișcări, care imprimă bulgărelui de lut contururi dintre cele mai neașteptate, pentru imaginea obiectului pe care erai pregătit s-o privești în final, triumfând pe talerul roții tot ce auzi – torsul prelung și constant al roții, blânda împreunare a mâinii cu lutul, mângâierea palmelor sau mișcările cu accente grave, prin care gestul hotărât supune pământul în formă...” [8, p.30].

În procesul formării vasului pe roata de *olărit*, olarul își udă mereu mâinile într-un vas cu apă, pentru ca degetele să alunece lin pe suprafața *formei* vasului creat: „Sunt forme între forme; unele au viață, altele nu. Așa își justifică olarii atașamentul față de tradiție. „*Formele noi*, cu care testăm piața, dacă nu sunt întrebate de cumpărători, mor cu timpul, pentru că nu le mai lucrăm...” [8, p.35].

Modelarea necesită atenție, forță, îndemânare și stăpânire de sine. Fiecare ceramist își formează un stil propriu în *imprimarea formelor*, o tehnică a digitației, îndeosebi în timpul procesului instructiv-artistic în învățământul superior. *Modelarea* este o știință exactă a mișcărilor necesare pentru obținerea *formelor*. Toate acestea necesită timp și practică. Din diversitatea *formelor plastice* în ceramică, în afară de cele realizate la roata de *olărit*, face parte și *plastica mică*: figurinele, busturile, medalistica, bibelourile, jucăria.

Producerea modernă a *formelor/plasticii mici* provine din antichitate. Aceasta include o mare varietate de direcții, materiale și tehnici.

Conceptul de „*plastică mică*” sau „sculptură miniaturală” nu este pe deplin definit, dar se cunosc parametrii, în care înălțimea și lungimea lucrărilor poate fi adusă până la șaptezeci de centimetri și un metru [4; 9].

Plastica mică sau sculptura miniaturală este tipică pentru operele de artă aplicată. *Plastica mică* evoluează în direcții diferite:

– *producerea în serie* (suvenire, articole ceramice pentru uz casnic, articole din sticlă, figurine etc.). Acest tip de ceramică este solicitat foarte mult pe piață;

– *lucrări individuale*, cu forme destul de complexe, de regulă, ele sunt unice în designul lor și sunt create într-un singur exemplar. Cel mai mult, aceste lucrări sunt executate la comandă. Lucrările de autor sunt unice. Câți autori sunt, atâtea stiluri. Fiecare își caută stilul propriu, dar și experimentează, în același timp.

Crearea prin invenție a *formelor* necesare diferitelor funcții asigură caracterul de pantonomie și determină o tipologie a obiectelor. Această legătură strânsă cu viața face ca din *formele* vasului să putem deduce utilizarea lui, pentru că întotdeauna o funcție nouă generează o *formă nouă*.

În modelarea *formelor/plasticii mici* se folosește o varietate de materiale: lut, piatră, metal, porțelan, sticlă, pietre prețioase și semiprețioase etc.

De asemenea, *plastica mică* este o *formă* a artei plastice care se supune legilor ei, purtând în sine semnele ei: aspirația spre psihologie și sinteză. *Plastica mică* este nu numai produsul proiectat pentru utilizare în viața cotidiană, dar și o operă de artă care poartă o povară estetică, care exprimă starea de spirit a autorului, nivelul său de cultură, arta și nivelul de dezvoltare a umanității în genere.

Plastica mică modernă este concepută pentru a depăși monotonia. Pentru studenții ceramiști *modelarea plasticii mici* oferă posibilități atractive de improvizație și experiment; de relații între *formă*, conținut și text. Contururile exterioare ale lucrării, golurile, decalajele între volume, creează un „joc” complex de atragere și farmec pentru spectator. *Plastica mică* devine o parte integrantă a vieții, creând în jurul său un spațiu uman proporțional. Formele abstracte tridimensionale decorează orașul și mediul personal.

Ceramica/plastica de forme mici nu poate fi separată de jucărie. Lucrările artiștilor populari create pentru copii (figuri mici de oameni, animale, păsări, animale fantastice, scene domestice) transmit, de obicei, atitudinea față de realitate cu umor blând, bucurie și lumină. Toată varietatea de direcții și genuri oferă libertate deplină în alegerea subiectelor, temelor, precum și la alegerea materialului și *formelor* acestora.

În concluzie, am putea spune că astăzi *diversitatea formelor ceramice* reprezintă o parte integrantă a artei moderne în decorațiunile interiorului, grădinilor și parcurilor. *Plastica mică* oferă un rafinement aparte al stilului, concizie, integritate, o anumită atmosferă de confort și armonie. Studiarea și crearea *plasticii mici* în diversitatea utilizării sale prezintă un subiect actual în învățământul artistic. Studiarea ceramicii prin diversitatea *formelor* sale în învățământul superior depășește cadrul îngust al destinației utilitare, căpătând o independență plastică și semantică. Diversitatea *formelor* ceramicii din ultimele decenii îi influențează emoțional pe spectatori prin expresivitatea plastică, limbajul *formelor* și prin armonia culorii, dar și *formele* clasice ale ceramicii tradiționale rămân a fi în vogă.

Referințe bibliografice

1. GHERGU, P. Forma plastică. In: *Didactica Genesis* [online]. [accesat 12.11.2017]. Disponibil: <http://didactica.genesis.ro/forma-plastica/>.
2. Plasticitate. In: *Dexonline*. [accesat 13.01.2017]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/plasticitate>. Modela. In: *Dexonline*. [accesat 13.11.2017]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/modela>.
3. Linia, punctul, forma și culoarea – elemente principale de limbaj artistico-plastic. In: *Scritub* [online]: Scri group. [accesat 5.10.2017]. Disponibil: <http://www.scritub.com/profesor-scoala/LINIA-PUNCTUL-FORMA-SI-CULOARE75713.php>.
4. КОПТЕЛИНА, Е. С. К вопросу об особенностях формовки мелкой пластики в керамике. В: *Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки* [online]. Сб. ст. по материалам XXXIII студ. междунар. заоч. науч.-прак. конф. 2015, № 6 (33), [accesat 16.03.2017], с. 89–93. Disponibil: [http://sibac.info/archive/guman/6\(33\).pdf](http://sibac.info/archive/guman/6(33).pdf).
5. ФРАНЦУЗОВА, И. Г. *Общая технология производства фарфоровых и фаянсовых изделий бытового назначения*. Москва: Высшая школа, 1991.
6. *Materiile prime folosite pentru obținerea produselor ceramice*. [online]. [accesat 21.03.2017]. Disponibil: <http://conspecte.com/Mer-ceologia-marfurilor-nealimentare/marfuri-din-ceramica.html>.
7. *Tehnologii de fabricare a materialelor ceramice tehnice* [online]. [accesat 21.03.2017]. Disponibil: <http://www.qreferat.com/referate/mecanica/TEHNOLOGII-DE-FABRICARE-A-MATE933.php>.
8. МИХĂIESCU, С. *Ceramica populară din Oltenia*: Albumul de artă populară. București, 2006.
9. KOCSIS, R. *Stilistica în sculptura mică*. Timișoara: Brumar, 2012.